

00YR00143

SKUP 1999 – 36

Prosjekt: Historien om Lysbærerne
Medarbeider: Johannes Morken og Jan Eikeland
Publikasjon: Vårt Land
Publisert: Mars 1999
Medium: Avis
Tema: Samfunn/religion

METODERAPPORT

1. Journalister

Johannes Morken

Jan Eikeland

2. Arbeidets overskrift

Historien om Lysbærerne

3. Publiseringsperiode

Arbeidet ble publisert som serie i syv deler
i avisen Vårt Land i tidsrommet 13. - 22. mars 1999.

4. Redaksjon og adresse

Vårt Land

Postboks 1180 Sentrum

0107 Oslo

5. Telefon

Sentralbord: 22 310 310

Eikeland: 22 310 395

Morken: 22 310 394

6. Redegjørelse for arbeidet

A. IDEEN - OG SLIK ARBEIDET KOM I GANG

I slutten av november 1998 ba sjefredaktør Helge Simonnes oss om å begynne arbeidet som nesten fire måneder senere førte fram til serien *Historien om Lysbærerne*. Ideen til et dybdeborende journalistisk arbeid kom fra flere medarbeidere noen uker tidligere.

Ganske nøyaktig ett år før sjefredaktørens initiativ fikk avisen de første tips om en forunderlig bevegelse i Trondheim som kalte seg Lysbærerne. Avisen fikk høre at en kristen vekkelse var på gang i byens New Age miljø - med andre ord at mennesker gikk fra alternativ religiøsitet til kristen tro. Tipset førte til en begeistret reportasje i VL på nyttårsaften 1997: «New Age-folk finner Jesus som sannheten». 10 måneder gikk før leserne våre neste gang fikk vite noe om Lysbærerne. I oktober 1998 kom flere nyhetsoppslag, men da med en kritisk vinkling.

Redaksjonen hadde fått tips om at noe hadde gått aldeles galt - ikke minst knyttet til en framstående frimenighet i Oslo, Oslo Vineyard, som gjennom sin pastor, Kjell Aasmundrud, tidlig hadde fått tett kontakt med den nye bevegelsen. Det kom tips om at sentrale ledere hadde det som ble kalt «åndelige hustruer». Og Vineyard-pastoren kom under kritikk fra sine overordnede og til slutt måtte forlate sin stilling.

Nyhetsreportasjene ble fulgt opp med en krass kommentar fra Vårt Lands sjefredaktør Jon Magne Lund. Han ga Lysbærerne denne karakteristikken: «Dette er intet annet enn reinspikka svermeri».

Kommentaren og nyhetsreportasjene våre ble gjenstand for kritikk fra representanter for Lysbærerne og deres støttespillere. De ble også gjenstand for en viss debatt internt i redaksjonen. Noen mente at det ville vært naturlig å få noe mer informasjon om hva Lysbærerne egentlig sto for. Noen mente at vi hadde vært for ensidig i vår journalistikk. Noen mente at vi her hadde en glimrende anledning til å fortelle en vesentlig historie som ville engasjere og berøre mange av våre lesere.

Slik dukket ideen om å lage en bredere reportasjeserie om Lysbærerne opp. Vi for vår del hadde ikke deltatt i avisens dekning av Lysbærer-saken på noen av de to stadiene der avisen hadde vært inne tidligere. Og da sjefredaktør Helge Simonnes utfordret oss til å gjøre et dypdykk inn i Lysbærer-miljøet, svarte vi begge ja. Men under to forutsetninger:

Den første var at vi ikke på noe vis var bundet av det avisen før hadde skrevet - vi skulle fortelle historien. Dernest ønsket vi ikke å ha en dead-line hengende over oss. Vi ville ha den tiden vi trengte. Simonnes godtok det, men visste vel neppe da at han måtte vente nesten helt til påske før han så første artikkel på trykk.

B. SENTRALE PROBLEMSTILLINGER

Ganske raskt sto det klart for oss at Lysbærer-miljøet ga oss anledning til å beskrive en rekke temaer og problemstillinger som er vesentlige for Vårt Land og avisens lesere:

► Tematisk handler saken blant annet om hvordan kirken møter New Age og nyreligiøsitet og hvordan kirken kommuniserer med folk innen den alternative religiøse bevegelsen. Dette temaet angår mange av våre lesere, og det utfordrer kirkens lære: For eksempel hvilke erfaringer og teknikker kan New Agere ta med seg inn i den kristne tro? Hva må de legge bort?

► Samtidig visste vi at Lysbærerne hadde kontakt med kristne ledere i Norge som i mange år har ventet på den store vekkelsen som skulle komme over Norge og hele Europa. Forventninger til, og profetier om vekkelse er noe våre lesere kjenner godt til. Mange er blitt kristne i en vekkelse. Og en del bærer også på sår etter møte med vekkelsebevegelsen.

I Lysbærer-miljøet krysses begge disse temaene. En gruppe mennesker med bakgrunn fra New Age og nyreligiøsitet etablerer kontakt med miljøer som venter på en stor kristen vekkelse. Sentralt i den dynamikken som oppstår, er synet på det som omtales som profetier – altså budskap fra Gud.

Vi gikk inn i dette landskapet uten å ha bestemt oss for hva som faktisk skulle komme ut av vårt dypdykk. Men vi visste tidlig at vi også måtte berøre særdeles omfintlig informasjon om enkeltpersoner. Og vi var særdeles klar over at det ville kreve grundige etiske overveielser. Og når spørsmålet kom om publisering og presentasjon, måtte vi også der ha en klar etisk bevissthet om hvordan og i hvilke dimensjoner slik informasjon eventuelt skulle presenteres.

C. BLE PROBLEMSTILLINGEN ENDRET?

Den sentrale problemstilling ble ikke endret.

De tematiske problemstillingene ble derimot utvidet. Vi gikk inn i et landskap der vi visste om en del av sporene vi måtte gå opp, men langt fra alle. Vi kom derfor over nye fasetter av saken, som for eksempel koplingen mellom profetier og en rik misjonsorganisasjons penger. Det ble også tydeligere at det var viktig å undersøke og fortelle historien om åndelig maktbruk i lukkede rom.

Mer og mer så vi at det lå en dynamikk og nerve i den kronologiske historien. Den lille bevegelsen med blant annet en «profet-skikkelse» i spissen hadde knyttet seg til sentrale kristne ledere. Den hadde samtidig lagt ut på en omfattende reisevirksomhet i Norge, Norden, USA og India. Bevegelsen hadde søkt seg til en rekke kristne miljøer både av det mer trauste slaget og mer karismatiske.

Dramaet i den ene Oslo-menigheten som til slutt mistet sin landskjente pastor på grunn av den tette koblingen til Lysbærerne, var i seg selv en sterk historie.

D. ARBEIDET OG ORGANISERINGEN AV DET

Organisering av prosjektet: Sjefredaktøren valgte å bruke en medarbeider som holdt til i nyhetsgruppen og skrev om innenriks- og utenrikspolitikk, og en medarbeider fra helgeredaksjonen. Vi hadde derimot begge tidligere hatt ansvar for å skrive kirke-, tros- og livssynsstoff i avisen.

Vi fikk to «lagledere» - lederen for den daværende helgeredaksjonen og en redaksjonssjef. Den ene mellomlederen ble i praksis den faste coacher. I forumet av oss fire ble spørsmål om framdrift og prioritering drøftet og avgjort. Viktige etiske overveielser ble også gjort her. I alle overordnede spørsmål ble sjefredaktøren involvert.

Valg av grep: Nokså tidlig kom vi til at det ikke var en god løsning å presentere de ulike temaene gjennom intervjuer med aktørene i Lysbærer-miljøet og med fagfolk på området. At serien ville bli mindre lesbar, var nå én ting. Men dette grepet ville heller ikke fange opp nerven i historien. I vanlig nyhetsjournalistikk er det også gjerne slik at den mest kontroversielle informasjonen løftes fram når saker presenteres. Det ønsket vi å unngå denne gangen.

I stedet bestemte vi oss for å bruke fortellerformen der fokuset skulle være hva som hadde skjedd og hva de ulike aktørene gjorde og tenkte underveis. Vi ville fortelle historien om Lysbæerne og hvordan bevegelsen har utfordret og er blitt møtt av det etablerte Kristen-Norge.

Slik vi ser det, gjorde vi dermed også et grunnleggende valg om metode. Hvorfor? Jo, fordi fortellerformen er åpen.

Den sikter ikke mot å «ta rotta på noen». Den sikter derimot mer mot å beskrive noe som har skjedd, henge motsetningene opp mot hverandre - og så får leseren gjøre sine egne refleksjoner om hva de mener.

Nerven i historien var jo nettopp de sterke motsetningene. Noen mente at Lysbæerne var forløperen til en endetidsvekkelse, mens andre igjen så dette miljøet som Satans store forførelse over landet vårt.

Behandling av kilder: Med valget fortellerformen falt også en viktig metodisk brikke på plass; nemlig behandlingen av kildene.

Vi ønsket å behandle alle kilder likt. Ingen kilder skulle i utgangspunktet bli sett på som mer troverdige enn andre. Alle skulle møtes med den samme respekt, bli tatt på alvor og få anledning til å fortelle sin historie med Lysbæerne - hvor målet vårt hele tiden var å gi fra oss bilder av intervjuobjektene som de kjente seg igjen i der hvor de ble omtalt i historien. Men samtidig måtte de uavhengig av rolle og ståsted svare på alle relevante kritiske spørsmål.

Og selvfølgelig ble det en stor utfordring å bedrive kildekritikk i et landskap som blant annet handlet om tette nettverk. Konflikten splittet, som det framgår av serien, de tetteste relasjoner. Og det ble viktig å klargjøre hvilke interesser og eventuelt kryssende interesser en del av aktørene faktisk ivaretok.

Den meget intense historien vi skulle fortelle foregikk delvis i kretser som står avisen svært nær. Det skapte selvfølgelig ekstra utfordringer for oss at nærheten var så stor at en av avisens redaktører i en periode faktisk var aktør. Men vi forholdt oss til alle kilder på nøyaktig samme måte.

Ingen av kildene fikk løfte om at historien skulle vinkles slik eller slik, bare de ga oss den bestemte opplysningen. Det kan tenkes at vi overfor enkelte kilder hadde fått ut mer informasjon om vi hadde gitt dem en særbehandling (i så tilfelle et spørsmål som ikke bare handler om metode, men også etikk), men samlet sett er vi overbevist om at denne metoden var det som skaffes oss best og bredest informasjon; nettopp fordi vi fikk så mange kilder i tale.

Vi hadde som utgangspunkt at vi, så langt som mulig, skulle bruke åpne kilder. Det holdt - nesten. I noen få spesielle tilfeller valgte vi å bruke anonyme kilder med lovet kildevern. Men de fikk ingen løfter om at den informasjonen de ga oss ikke skulle brukes, så fremt vi fikk opplysningene dokumentert fra andre kilder. Valget av fortellerformen fikk også konsekvenser for hvilke intervjuobjekter vi brukte når saken skulle presenteres. Hvis vi intervjuet fagfolk innen nyreligiøsitet, så var kravet at de skulle ha møtt Lysbærer-miljøet på en eller annen måte. Ingen skulle bare opptre som eksperter. De måtte selv ha kjent på kroppen de dilemmaer og utfordringer som Lysbærer-miljøet representerte.

Våre intervjuer: Lysbærerne er et forholdsvis lite miljø. Det virker ikke sånn når vi ser på listen over alle kildene vi har intervjuet. Til sammen har vi intervjuet rundt 100 personer. Noen få bare et par minutter på telefon. Ganske mange i samtaler som har strukket seg over flere timer (det lengste varte i åtte timer, og han hadde vi i tillegg intervjuet to ganger før).

Dette sier noe om sakens omfang. Og det peker på en rekke metodiske utfordringer knyttet til systematisering av informasjonen.

Nettopp fordi vi var to journalister på oppgaven, skjønnte vi tidlig at alle intervjuer måtte renskrives ganske raskt etter at de var gjort. Ikke bare for å ha en overkommelig jobb når vi kom til utskrivningen, men også for å kunne oppdatere hverandre underveis.

Vi bestemte også at vi skulle gjennomføre de viktigste og store intervjuene sammen, og slik ble det (med ett unntak; fordi en av oss var syk).

Og fordi virkelighetsoppfatningen var så vidt forskjellig blant venner og kritikere

av Lysbærerne, oppdaget vi at begge måtte intervjuer folk fra begge/flere leire slik at vi kunne ha en mest mulig lik forståelse av den samlede saken og aktørenes ulike virkelighetsoppfatning.

Samlet kildetilfang: Hovedtilfanget av informasjon har vi fått gjennom egne intervjuer. (Alle intervjuene er bygget rundt den samme malen; vi har jaktet hva som skjedde, hvordan det skjedde og hvorfor det skjedde).

I tillegg har vi gått gjennom en lang rekke med intervjuer og bakgrunnsinformasjon om Lysbærerne fra kristne organisasjoner, kristelige blader og tidsskrifter og fra bevegelsens egne nyhetsbrev og internettside.

Dette har også vært en bevegelse der mye kommunikasjon virkelig har foregått via email. Kopier av slike meldinger har vært en del av vårt kildetilfang.

En annen viktig kilde har vært lydbånd. Det er faktisk slik at en del kristne menigheter tar lydbåndopptak av møtene sine, og nøkkelmanigheten Oslo Vineyard er en av dem. Vi fikk tilgang til opptak av alle søndagsmøtene de hadde i løpet av 1998 (og hørte gjennom de fleste av dem - de viktigste ble renskrevet ord for ord), og det var en uvurderlig kilde til å få kartlagt hvordan pastor Kjell Aasmundrud og andre presenterte sitt møte med Lysbærerne. Vi har også lydbåndopptak av møter Lysbærerne holdt i utlandet.

Dermed kunne vi sammenholde informasjonen fra disse offentlige lydbåndopptakene med informasjon fra samtidige møter i mindre formelle og uformelle fora og mer lukkede rom.

Systematisering av stoffet: Vi bestemte vi oss for å etablere fire lister, som hele tiden underveis i arbeidet ble ajourført, for å systematisere stoffet:

► Persongalleriet.

Her definerte vi hvem som var hovedpersonene, hvem som hadde andre sentrale roller, hvem som hadde biroller og hvem som var statister i historien

► En kronologisk liste over de viktigste hendelsene vi mente skulle være med.

► Telefonliste, systematisert etter hvilket miljø de tilhørte.

► En liste som konkretiserte hvordan serien skulle disponeres på trykk; altså over hvor mange dager den skulle gå og hva hver dag skulle handle om.

I tillegg skrev vi ved flere anledninger lister over ubesvarte spørsmål som grunnlag både for nye intervjuer og prioriteringer i det videre arbeidet.

Problemer underveis: Dette var ikke et graveprosjekt i dokumenter og maktspill på samfunnstoppen. Vi hadde ikke offentlighetslov eller andre hjelpemiddel på veien. Skulle prosjektet bli vellykket, måtte vi ha innpass hos mennesker. Og en viktig del

av aktørene er helt uvant med å møte pressefolk, aller minst møte med pressefolk når temaene er fylt av spenninger og konflikter. Vi måtte vinne tillit. Dette var en meget vanskelig og krevende jobb. Og den tok mye tid.

Vi visste dessuten at mennesker hadde hatt og hadde det vondt. Det stod klart for oss at publisering av historien ville oppleves ubehagelig for flere sentrale aktører. Dette har vi båret med oss underveis; også etter at serien var publisert.

Noen av de mange miljøene vi nærmet oss, møtte oss mildt sagt med stor skepsis. Lysbærer-miljøet, med hovedsete i Trondheim, var det viktigste av disse. Der var det viktigst å komme inn. Og der var det størst skepsis.

De aller fleste av dem ville i starten rett og slett ikke snakke med oss. Det ble begrunnet med mistro mot avisen etter avisens tidligere artikler, særlig kommentarartikkelen til Vårt Lands sjefredaktør Jon Magne Lund.

Vi måtte blant annet ta flere turer til Trondheim, fortelle hva vi ønsket og hva formålet med arbeidet vårt var, for å skape nok tillit til at vi kunne få intervju dem. Lenge fikk vi det ikke. Etter nesten to måneders arbeid fikk vi til slutt innpass for å intervju noen av dens ledere og medlemmer i Trondheim, mens enkelte valgte å ikke la seg intervju.

At miljøet delvis er lukket, gjorde heller ikke jobben enklere. Gruppen er sårbar og liten og hadde vært sterkt i fokus etter den offentlige omtalen den var blitt til del tidligere på høsten. Det var med på å tilskynde at de trakk seg unna oss.

Mange i Lysbærer-miljøet var heller ikke vant med å omgås pressen. Vi har stor forståelse for at det ikke er lett å møte journalister. Det krevde ekstra innsats for å forklare hvordan journalister arbeider. Noen av intervjuobjektene kunne for eksempel si til oss: «Men dette må du ikke skrive i avisen, altså.» Da forklarte vi at alt arbeidet vi gjør i denne saken, er som journalister. Vi var ute etter mest mulig informasjon, og hvis det var noe de ikke ville skulle stå på trykk, så måtte de heller unngå å si det til oss.

Kontakten med Lysbærer-miljøet skapte også et annet problem for oss; som vi kan kalle «intimisering». Noen av kildene begynte å se på oss som venner. Og de kunne avslutte en samtale med «Jeg skal be for deg og avisen».

Vi snakket mye om dette, og kom til at det er umulig å gardere seg mot at noen velger å se på oss som venner eller at de gir uttrykk for at de ber for oss. Det var vår oppgave å være ryddige og profesjonelle. Det gjorde vi best ved hele tiden å understreke vår oppgave; vi var journalister som skulle fortelle en historie.

7. MEDGÅTT ARBEIDSTID

Vi begynte begge å jobbe med Lysbærersaken de første dagene i desember 1998 og på fulltid 7. desember. Innsamlingsfasen tok 12 arbeidsuker for hver av oss - fratrukket ferie og sykdom. Utskrivingen tok tre uker. Til sammen jobbet vi begge åtte helgedager og rundt 20 kvelder.

I etterkant av serien brukte vi hver omlag tre uker til debriefing, rydding og systematisering, svare på og tenke over leser- og kildereaksjoner, interne møter, svare på en PFU-anklage (hvor PFU kom til at Vårt Land ikke hadde brutt god presseskikk) og å forbedre og gjennomføre et redaksjonelt seminar om Lysbærer-serien.

Vi har fått godskrevet 100 timer overtid hver. Skulle vi ha tatt med all tid vi har brukt på å tenke på saken, kunne vi tatt oss fri fram til sommeren.

I tillegg har flere andre personer i redaksjonen brukt mye tid på serien. Det gjelder arbeidslederne våre (Bjørn Markussen og Per Anders Hoel), fotograf Håvard Sæbø og redigerer/uttegner Iver Daatland.

Til sammen har avisen brukt omlag 52 uker, altså ett årsverk, på serien. Vi har gjennomført fire reiser til Trondheim/Trøndelag og til Stockholm.

8. SPESIELLE FORHOLD

Ingen av oss har noen gang gjennomført et så omfattende journalistisk arbeid som *Historien om Lysbærerne*.

Egentlig så vet vi ikke helt vet hvordan en metoderapport skal skrives. (Det er for eksempel ikke så lett å vite hva som er metode, hva som er etikk og hva som er grep - ting henger ofte sammen). Heller ikke er det lett å vite hvor detaljert man skal være når det skal rapporteres fra et prosjekt som har vært så omfattende i tidsbruk og publisert arbeid som vårt. Men ser vi på retningslinjene for SKUP-prisen, så mener vi å ha redegjort for alle punktene som listes opp.

Retningslinjene spør ikke eksplisitt etter etiske utfordringer, avveininger og valg. De hadde vi mange av - som nevnt i forhold til kildene og ikke minst i utskrivning og presentasjon. Vi satt med følsom informasjon om enkeltmennesker. Noe av denne informasjonen ble utelatt, andre opplysninger kom på trykk etter grundige overveielser.

Begrunnelsen for å publisere den mer følsomme informasjonen var at de aktuelle handlinger og uttalte holdninger gjaldt fremstående ledere, at handlingene og holdningene framstod som helt sentrale i disse aktuelle ledes teologiske orientering og at dette hadde hatt avgjørende innflytelse på utfallet - ikke minst i striden om Kjell Aasmundruds videre tjeneste som pastor i Oslo Vineyard. Vi vil også si noen ord om samarbeidet oss imellom. Ikke vet vi om dette er

metode, men vi mener likevel det hører med.

Arbeidet med denne saken har vært ekstremt krevende og slitsomt. I perioder så vi mer til hverandre enn våre familier. Innimellom har det også vært morsomt, og sett i ettertid definitivt lærerikt.

Men først og fremst krevende og slitsomt, særlig i de siste tre ukene da saken ble skrevet ut. Etterarbeid i redaksjonen og alt arbeid i forbindelse med at saken ble innklaget for PFU har også tæret på.

Utskrivingsperioden stilte også samarbeidet vårt på store prøver. Fra å ha vært svært godt samkjørte innsamlingsfasen, havnet vi - i en hektisk utskrivingsfase - i en del feider om hvordan vi da skulle samarbeide, hva vi skulle vektlegge og hvordan det skulle skrives ut.

Sånt hører vel med, og for vårt vedkommende har det ikke på noe punkt vært vanskelig å se hverandre i øynene i etterkant av arbeidet med saken, men det kunne fort ha endt annerledes.

De redaktører som setter lignende prosjekter i gang, bør vite hva de gjør.

Johannes Morken og Jan Eikeland